C.Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi
2012, Cilt: XVI, Sayı: 1 Sayfa: 657-683

TASARIM DELİLİ BUGÜN SAVUNULABİLİR Mİ?[1]

Robert HAMBOURGER
Çeviren: Fatih ÖZGÖKMAN*

KISIM 1

Başlangıçta iki tür tasarım delilini ayırt etmek isterim. Her iki tür delil de birçok doğal fenomenin sanki tasarım tarafından meydana getirilmiş gibi görünmesi gerçeğiyle başlar. Ve böyle fenomenlerin gerçekten de tasarımlandığını göstermeye çalışır. Bundan hareketle evrenin tümüyle bir varlığın kasıtlı eylemleri ile yaratıldığını sonuçlamayı ümit ederler. Fakat sonra deliller, iyi görünmesinden ve doğaüstü bir akıl ve güçlü varlığın tasarımı ve yaratması olarak düşünülmesinden dolayı, evrenin akıllı, güçlü ve iyi bir varlık olan Tanrı tarafından yaratılmış olması gerektiğini çıkarır.

Şimdi şöyle düşünüyorum: bu tip bir delil, çoğu fenomenin tasarımlandığı iddiasından tüm evrenin tek bir varlığın tasarımı ile yapıldığını çıkarmaya çalıştığında, zorluklarla karşılaşır. Çünkü evrenin kendisinin bir tasarım ürünü olması mümkün görünen hatta eğer onun çoğu

[1] Robert Hambourger, "Can Design Arguments be defended today?", Philosophy of Religion, ed. Brian Davies, New York, Oxford U. Pres., 2000, s.286-300.
* Yrd.Doç.Dr., Kilis 7 Aralık Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Felsefe Bölümü öğretim üyesi.

önemli parçası hatta biz evrenin bir bütün olarak tasarımlandığını kabul etmeye gönüllü olsak bile bir varlığın tasarımı ile yaratıldığını vermez.

Ancak yine de bu, tasarım delilinin yüz yüze geldiği en ciddi itiraz olarak görünmemektedir. Çünkü eğer kabul edilse bile, itiraz delilin gücünü tamamen ortadan kaldırmaz. Bir kimse tüm evrenin tek bir varlık tarafından yaratıldığını ispat edemez ise de, bazı doğal fenomenlerin kasıtlı bir eylemin sonuçları olduğunu göstermesi önemli bir başarı olabilir ve bu başarı, kendi başına bazı şeylerin evrene standart bir ateist bakış açısıyla ciddi olarak yanlış gittiğini göstermek için de yeterlidir. Dahası evrenin önemli parçalarının tasarım tarafından yaratıldığının bir ispatı bile Tanrı'nın var olduğu hipotezini fiili olarak gerektirmez. Yine de bu hipotezin diğer rakip kuramdan daha makul olduğunu gösterebilir ise de Politeizm'in tersine monoteizm belki galip gelecek ve çoğu doğal fenomenlerin kasıtlı olarak yaratıldığını kabul eden kimse muhtemelen Tanrı'ya inanmaya daha eğilimli olacaktır. Bu itiraz öyle ise bana göre önemli gelmiyor. Ve ben bununla daha fazla ilgilenmeyeceğim. Bunun yerine ben, doğal dünyanın bazı özelliklerinin tasarım ürünü olduklarını gösteren tasarımdan yola çıkan deliller ile ilgileneceğim. Ve burada onların bu amaç için geçekleştirmeye çalıştıkları iki tür delil arasında bir ayırım yapmak istiyorum.

Tartışmak istediğim birinci tür delil, doğrudan analojik delildir. Bazı doğal fenomenlerin insan ürünlerine benzediğini göstermekle işe başlar. Bir hayvanın gözü, örneğin, daha çok bir makineye benzer. Ve hatta benzerliğin çok doğrudan olmadığı yerde bile, doğal fenomenler, ürünlerle, Hume'un *Diyaloglar*'ında, Cleanthes'in "araçların sonuçlara

önemli uyumu" olarak adlandırdığı şeyi paylaşır.[2] Yani insan ürünlerinde olduğu gibi pek çok doğal ürünlerde de makul olarak sonuç olması arzu edilen durumlar, makul derecede bu sonuçlara uygun vasıtalar olarak amaçlandıkları fikrini akla getiren fenomenler tarafından ortaya çıkarılır.

Bir kez bu benzerliğe dikkat edilirse, zihnimdeki delil türü, doğrudan tümevarım ile ilerler. Bazı doğal fenomenler insan ürünleriyle ortak benzer özelliklere sahiptir. Bununla birlikte çoğu durumda, yani, insan ürünlerinde, bu özelliklere sahip fenomenler, zeki bir varlığın kasıtlı eylemlerinin ürünü olarak kendini gösterir. Ayrıca bu özelliklere sahip fenomenlerden hiç böyle bir nedenin sonucu olarak görünmeyenler de vardır. Çünkü bu özelliklere sahip doğal fenomenlerin nihai olarak Tanrı tasarımının sonucu olmadığını ve tüm insan ürünlerinin ise tasarımlandığını görmedik. Fakat öyle ise tümevarım yoluyla, ilgili özelliklere sahip tüm doğal fenomenlerin tasarım ürünü ve böylece çoğu doğal fenomenlerin kasıtlı eylem sonuçları olduklarını sonuçlarız.

Bununla birlikte söz konusu delil, bence, başarısız olmaya mahkûmdur. Tümevarımcı düşünmenin önemli bir prensibi, tümevarım çıkarımları yaparken, birisinin bir türden ve onlardan çok geriş ölçüde farklı olan diğerlerini çıkarmamasıdır. Örneğin, bir kimse bazı anatomik özellikler yönünden diğer memeliler hariç birçok at üzerinde bir araştırma yapsa ve incelediği tüm memelilerin bu özelliğe sahip olduğunu bulsa, hala kesin olarak tüm memelilerin ve dolayısıyla tüm köpeklerin de bu özelliğe sahip olduğuna hükmedemez. Çünkü atlarla köpekler ara-

[2] D. Hume, *Dialogues Concerning Natural Religion*, ed. Norman Kemp Simith, (Bobbs-Merill, Indianapolis, 1947) Kısım II, s. 143.

sındaki farklılık çok büyüktür. Burada nokta, bir kimsenin bir tür durumdan diğer tür durumlara tümevarıma dayalı çıkarımda asla bulunamayacağı değildir. Eğer yine birisi bir özellik bakımından birçok memeli türünden köpek hariç bir çok hayvanı incelese ve eğer incelenen tüm memeliler bu özelliğe sahip çıksa, köpek ve diğer incelenen her hangi bir hayvan arasındaki farklılık önemli bile olsa, köpeklerin de söz konusu özelliğe sahip olduğunu çıkarsamak doğru olabilir. Çünkü burada incelenen hayvanlar, onların köpeklerden olduğu kadar, kendi içlerinde de büyük ölçüde farklıdır. Fakat araştırmacının bir özellik bakımından incelediği tüm örnekler, önemli hususlarda benzerdir ve düşünülebilecek yeni bir durum için ise bazı bakımlardan farklıdır. Öyle ise araştırmacı yeni durumun diğerlerine benzer olacağına dair az bir güvene sahip olabilecektir.

Bununla birlikte bence, eğer -insan ürünlerinin tasarımlandığı ve doğal fenomenlerin tasarım sonucu olmalarının ispat edilememesi gerçeğinden- insan ürünlerine benzer doğal fenomenlerin tasarımlandığını çıkarsamaya teşebbüs edersek bu tam olarak bizim karşımıza çıkan durumdur. Bu, ürünler ile bazı doğal fenomenler arasında açık benzerlikler bulunmaması değildir. Ben bulunduğunu düşünüyorum. Fakat doğal fenomenlerin insan ürünlerine benzemediği önemli hususlar da vardır. Örneğin gözü düşünün. Bir göz ile makine arasındaki bir farklılık her ikisinin de yapıldığı maddelerdir. Fakat ben bunun önemli bir farklılık olduğunu sanmıyorum. Çılgın bir bilim adamının bir gün et ve kan dışında tam olarak doğal olanlar gibi gözler yaptığını farz edin. Bu, bence, bizi ne kendi gözlerimizin tasarım ile yapıldığını düşünebilmemize ne de

ürünler ile doğal fenomenler arasındaki benzerliğin sonuçta tasarım delili için yeteri kadar yakın olduğunu çıkarsamamıza daha eğilimli yapar.

Bana önemli bir farklılık olarak görünen şey şudur. İnsan ürünleri, otomatik üretim durumlarında bile, kasıtlı eylemlerden tamamen *doğrudan* çıkar. Diğer taraftan gözlerimiz, biz rahim içinde gelişiyorken, doğal nedenlere sahip olan ve böylece bizim belirleyebileceğimiz yere kadar geriye doğru genetik olarak kontrol edilen süreçlerden doğar. Bu süreçler, tasarımın sonuçları olabilirler fakat eğer öyle ise tasarım, daha doğrusu, doğanın kumaşına dokunmuş gibi görünür. Ve görülebilir ki bu benzemezlik de sanki tasarım tarafından üretilmiş gibi görünen bu doğal fenomenler ile insan ürünleri arasındaki tüm örneklerde bulunabilir.

Doğal fenomenler ile insan ürünleri arasındaki bu farklılık, ki doğal fenomenlerin birçok özelliği eğer tasarımlanmışsa ilahi bir varlık tarafından tasarımlanmalı olduğu inancını doğrulamak için kullanılan tasarım deliline işaret eder, sanıyorum ki, tasarım delilinin analojik versiyonlarını engellemek için yeteri kadar büyük bir farklılıktır. Herhangi bir oranda burada böyle bir versiyonu sonuçlandırma teşebbüsünü takip etmeyeceğim. Bununla birlikte analojik olmayan diğer bir delil türü daha var ve ciddi zorluklarla da karşılaşsa, sonunda, bence, onun için çok şey söylenebilir. Gerçekten de daha sonra önereceğim delilin bu versiyonu bu tür bir şey olarak sınıflandırılabilir.

Bu ikinci tür delil, pek çok örnekte, evrenin arzu edilen özelliklerinin, eğer onlar tasarım tarafından meydana getirilmedilerse, meydana gelişleri tamamen tesadüfî görünen karmaşık durumlar tarafından neden olunduğu iddiasıyla başlar. Örneğin dünya üzerindeki şartların hayatın gelişimi için uygun olduğu gerçeği büyük ölçüde gezegenin bileşiminin

belirli detayları ve onun yörüngesinin güneş çevresindeki konumuna bağlıdır. Eğer bu şartlar, gezegenin geliştiği gibi çok az farklı olsaydı dünya belki de yaşamsız olurdu.

Yine doğa kanunlarının gerektirdiği gibi fiziksel dünyanın temel özellikleri, var olan türlü cisimler ile karşılıklı ilişkilidir. Eğer cisimler veya kanunlar olduklarından yeteri kadar farklı olsa idi evren olduğundan muhtemelen tamamen farklı ve daha az ilginç olacaktı. Bir örnek olarak parçacıkları canlılar ve fiziksel sistemler olarak bir arada tutan güçleri düşünün. Örneğin atomları moleküler olarak bir araya getiren kuvvetleri veya yer çekimini gücünü hatırlayın. Eğer bu güçler olduklarından daha zayıf olsa idi madde kolaylıkla sabit düzenli haline gelemez ve evren genişlemedeki bir parçacık sisteminden çok daha küçük olurdu. Diğer taraftan eğer güçler olduklarından oldukça daha kuvvetli olsaydı şeyler daha durgun ve ayrık olduğu görülürdü. Ve düzensiz yapılar ortaya çıkardı.

Öyle ise görülüyor ki evrenin olduğu kadar etkileyici olması elbette bir mesele değildir. Çoğu durumda evrenin arzu edilen özellikleri, göründüğü kadarıyla ilişkisiz durumlar belirli bir tarzda bir araya gelmemiş olsaydı, hiç meydana gelmeyecekti. Fakat bir kimse şöyle de düşünebilir: eşyanın birçok durumda böyle etkileyici sonuçlar verecek şekilde bir araya gelmiş olması basitçe bir kaza olamaz. Bu tür durumlar bir açıklama gerektirir. Bununla birlikte tanımladığım bu tür bir delili sunan her hangi bir kimse, böyle durumların tasarım sonucu olmadıkça açıklanamayacakları veya her hangi bir oranda onların başka bir açıklamadan çok bu tarzda en iyi açıklanabileceğini savunur. Ve eğer bu doğru

ise çoğu dikkate değer durumda evrenin özelliklerinin tasarım tarafından yaratıldığını sonuçlayacağımız görülebilir.

Bu ikinci türdeki deliller, dikkat edin, analojik değildir. Tasarımdan çıkarsamak istedikleri doğal fenomenlerin insan ürünlerine oldukça çok benzediklerini iddia etmezler. Bunun yerine başka temeller üzerine açıklama gerektiren fenomenlerin uygun şekilde ancak tasarım sonucu olarak açıklanabileceğini göstermeyi ümit eder. Böylece bu deliller, tasarım delilinin analojik versiyonunu kuşatan problemleri bertaraf eder görünür. Yine de bu yeni tür delil de ciddi problemlere açıktır. Ve kendi tasarım delili versiyonumu sunmadan önce en ciddi olduklarını düşündüğüm üç hususu söyleyeceğim:

(i) İkinci tür tasarım delilleri, tasarım ürünü olarak öncelikle keşfedilen fenomenler ile onlar arasında kabul edilen her hangi bir benzerlikten tamamen ayrı olarak, bazı doğal fenomenlerin kendilerini kasıtlı eylem sonuçları olarak açıklamaya müsait kılan özelliklere sahip bulundukları görüşüne dayalıdır. Fakat bu doğru görünmüyor. Kast etmekle ilişkili olan fikirler ailesiyle ilk kez karşılaştığımızda, öyle görünür ki, işlerin kasıtlı olarak yapılıp yapılmadığını belirlememize izin verecek mantıksal bir kriter düşünemeyiz. Bunun yerine, kasıtlı *davranışın* örneklerini tanımayı öğrenmekle başlarsak ve öncelikle bir insan için kasıtlı olarak eylemde bulunmanın ne olduğunu bilirsek, öyle görünüyor ki, bazı tür işlerin kasıtlı olarak yapıldıklarını bilebiliriz. Çünkü biz sık sık böyle durumları kasıtlı olarak tanıdığımız eylemlerden sonuç çıkarmakla buluruz. Yani öyle görünüyor ki, işlerin tasarım tarafından üretilmiş olduğunu gösterecek kendinden ayrılmaz özellikleri yoktur. Dahası bir şeyin kasıtlı olarak yapıldığını yalnızca ya direkt olarak onun kasıtlı ey-

lemlerle yapıldığını bilerek ya da onun böyle eylemlerden çıkarsamak üzere keşfettiğimiz durumlara yeteri kadar benzer olduğunu bilerek anlarız. Fakat bu eğer doğru ise o halde ileri sürülebilecek tasarım kanıtının sadece tek türü analojik versiyondur, ve analojik versiyonun başarısız olduğunu düşünmemizin nedenlerini biraz önce gördük.

(ii) Nedensellik hakkında çok genel düşüncelerden de bu aynı sonuca ulaşabiliriz. Hume'un nedensellik teorisinin tebrik edilecek bir özelliği neden ile sonuç arasında apriori hiçbir bağlantı olmadığı tezidir. Hiç kimse yalnızca akıl ile her hangi bir işin nedenini keşfedemez. Bunu ancak tekrarlayan örneklerde meydana geliş türleri ile öncelenen benzer durumları gözlemleyerek bilebilir. Fakat öyle ise bundan şu sonuç çıkacaktır: bir olayın kasıtlı bir eylemin ürünü olduğunu daha önceden böyle nedenlere sahip olduğunu keşfettiğimiz durumlara eğer yeteri kadar benziyorsa bilebiliriz. Ve eğer muhtemelen göründüğü gibi, evrenin en genel özellikleri bizim analoji ile birinden diğerine akıl yürütebilmek üzere kendimiz için keşfettiğimiz nedenleri olan bu olaylardan çok farklıdır. Öyle ise doğadaki nihai nedenler hakkında bilgisizliğimizle kalmaya devam edeceğiz. Bu iki itiraz, daha önce sunduğum analojik tasarım deliline karışı itiraz ile birlikte, bana göre tasarım deliline yönelik en ciddi meydan okuma oluşturabilecek görünüyor. Ve onların bu tek delilden daha fazlasına meydan okuyabileceğine de dikkat edilmelidir. Gerçekten de onlar aklın Tanrı'nın varlığına inanmak için yeterli temeller sağlayıp sağlayamayacağı sorusunu davet ederler. Çünkü var sayalım ki, bir kimsenin Tanrı'ya inanmak için yeterli nedeni var. Öyleyse bununla o kimse evrenin tasarım tarafından şekillendirildiğine inanmaya yeteri kadar nedene sahiptir. Fakat eğer her iki (i) ve (ii) itirazlar başarılı olursa

bir kimse, hem bir bütün olarak yeteri kadar yakın olarak evrene benzeyen hem de tasarım tarafından yapıldığı bilinen durumları keşfetmedikçe böyle bir nedene sahip olamaz. Ve tasarımın analojik deliliyle ilgili gördüğümüz zorluklarla birlikte, kimsenin bunu yapamayacağı görülebilir.

(iii) Sonuç olarak tasarım delilinin analojik olmayan versiyonları bize bazı fenomenlerin tasarım tarafından yapıldığını sonuçlamamızı ister. Çünkü basitçe başka hiçbir yeterli açıklama mevcut görünmez. Bununla birlikte yukarıdaki zorluklardan farklı olarak bile, bir kimse delilin bu formundan şüphe duymalıdır. Hepsinden öte, alternatif açıklamaların mevcut olduğunu fakat bizim henüz onları düşünememiş olmamız mümkündür. Gerçekten de, doğal fenomenlerin öne çıkan çoğunun alternatif açıklamalarının, biyolojide evrim teorisi tarafından önerilen bir takım araçlar kullanılması ile elde edildiği görülebilir. Çünkü bu teori, saf doğal süreçlerin en yüksek derecede organize edilmiş ve etkileyici yaratık türleri ortaya çıkarabilmenin bir yolunu ortaya koyuyor görünüyor.

Elbette evrim teorisi direkt olarak yalnızca biyolojik organizmalarda görülen tasarım örneklerine uygulanabilir. Yine de bu teori iki tarzda da tasarım deliline karşı sayılabilir. Birincisi bu, delilin en iyi örneklerinin çoğunu yıkar görünür. Teoriyi kullanarak örneğin bir kimse niçin gözün çeşitli parçalarının daha iyi görmeyi en ileri götürecek tarzda geliştiğini bir tasarımcıya baş vurmadan açıklayabilir. İkincisi evrimci açıklamaların direkt olarak kullanılmadığı yerde bile, onlar sanki tasarımlanmış gibi görünen fenomenlerin açıklanmaları için bir model sağlıyor görünürler. Çünkü sırf gelişi güzel süreçlerin yüksek derecede organize edilmiş bir evreni meydana getirebileceği görülebilir ve daha düşük

derecede organize yapılar daha az sabit ve daha kısa ömürlü olurken, bir kimse etkileyici yapıları çok nadir vesileler üzerine bir kez varlığa gelen ve varlıkta kalmaya devam eden yapılar olarak düşünebilir.

Bu üç soruyu üçüncü kısımda cevaplandırmaya çalışacağım. Bununla birlikte şimdi onları bir tarafa bırakarak önermek istediğim tasarım delilinin versiyonuna döneceğim.

KISIM 2

Burada sunacağım tasarım delilinin versiyonu, ağırlıklı olarak, Elisabeth Anscombe tarafından yazılan *Neden, Şans ve Talih* başlığı taşıyan basılmamış çalışmada ortaya konana çok benzer bir ayırım üzerinde sürecek ve Bayan Anscombe'nin yazısı tarafından ileri sürülen düşünceleri daha da genişletecek. Bayan Anscombe *Neden, Şans ve Talih*'de "sırf talih" dediği şeyi 'nedenlerin plansız sıralanışı' olarak tanımladığı 'şans'ın anlamından ayırt eder. Bir olay sırf talih ile meydana geldiğinde, onun meydana gelişinde gelişi güzelliğin bir öğesi vardır, hatta eğer onun meydana gelişiyle ilgili tüm şartlar aynı olsa bile, meydana gelmeyebilirdi. Bayan Anscombe'nin örneğini kullanmak gerekirse, rüzgar firavuninciri ağacının tohumunu biraz uzağa taşıyabilir ve onu oraya bırakabilir. Hatta belki ilgili herhangi bir durum farklı olmaksızın bir parça uzağa da taşıyabilirdi. Ve eğer böyle ise, biz tohumun biraz daha ileri değil de sadece olduğu yere düştüğünü söyleyebiliriz. Dikkat edin bu durumda biz determinizm doktrinin bir ihlaline sahip olacağız ve gerçekten de determinizm basitçe hiçbir şeyin sırf talihle meydana gelmeyeceği tezi olarak ifade edilebilir.

Hatta bir şeyin şans ile meydana geldiğini söylediğimiz yerde, determinizmin ihlaline gerek olmasa bile başka durumlar da vardır. *Neden, Şans ve Talih'* den bir başka örnek vermek gerekirse, bir uçak, yavaş bir eğimle dalar gibi, bir büyük bir kayayı vuran bir bomba atabilir. Ve burada Bayan Ancombe bombanın kayayı vurmasının, eğer böyle olmasının gerekliliği kastedilmediyse ve hatta hiçbir gelişi güzellik bulunmasa bile, şans ile olduğunu söyleyecektir. Belki kayanın yolu ve bombanın atılmasının usulü hakkında yeterli bilgi verilerek bir kimse bombanın kayayı vurmak üzere atıldığını veya en azından eğer hiçbir şey araya girmezse onun olacağını, kesinlikle tahmin edebilir.

Şimdi aşağıda sunacağım delilin farkı, Bayan Ancombe'nin "sırf talih"in anlamı ve nedenlerin kasıtlı olmayan veya planlanmayan sıralanışına çok benzeyen şans fikri arasında olan bir şeye bağlıdır. Bir örnek olarak şu tipik durumu düşünün: bir kimse benim ve bir arkadaşın bir lokantada karşılaşmamızın şans ile olduğunu söyleyebilir. Yine birisi de bunu bir şansın gerçekleşmesi olarak adlandırarak, bizim karşılaşmamızın önceki nedensel faktörlerle hiçbir ilişkisinin bulunmadığını söyleyebilir. Arkadaşımın lokantada olması, o, başkalarının ve benim aynı zamanda orda olmama neden olan çeşitli durumlar olabilir. Eğer isterseniz, bizim karşılaşmamız belirlenmiş olabilir, belki hatta her zaman belirlenmiştir. Bunların hiç biri, bir kimse bizim şansla karşılaştığımızı söylediğinde inkar edilebilir görülmüyor. Çünkü eğer inkar edilmiyor ise determinizmi reddetmekten daha kolayı vardır veya dahası birisi, determinizmi reddetmeden, bu tür olayların şans tarafından meydana getirildiğini söyleyemez.

Bence bir kimsenin, arkadaşımın ve benim karşılaşmamızın şansla olduğunu söylemesinde kastediyor göründüğü şey, karşılaşmamızın *genel* bir nedeni olmadığıdır. Ben neden ne olursa olsun geldim ve arkadaşım da nedeni ne olursa olsun geldi ve karşılaştık. Bizi orda bir araya getiren nedensel zincire genelde hiçbir ortak şey yoktur. Dolayısıyla eğer biz lokantada karşılaşmayı planlamamız sebebiyle karşılaşmışsak veya eğer birimiz diğerinin orada olacağını duyması sebebiyle gitti ise, karşılaşmamız bir şans olamaz. Ve yine eğer biz ikimiz de lokantaya bir büyük şefin gece daveti vermesi sebebiyle veya arkadaş çevremizdeki herkesin bir vesileyi kutlamak için orda olması sebebiyle gitmişsek hatta biz karşılaşmayı kastetmemmişsek bile, birisi bizim şansla karşılaştığımızı söylemeye eğilimli olamaz. Bu son iki örnek bence gösteriyor ki, iki olayın meydana gelişlerinin şansla olmaması için birlikte gerçekleşmelerini amaçlamak gerekmez. Eğer nedensel zincir, ikisinin oluşmasıyla ortak önemli bir parça içeriyorsa yeterlidir.

'Şans' terimini burada tanımladığım anlamda kullanacağım. Daha kesin olarak her ikisinin birbirinin nedeninin önemli bir parçası olmadığı ve bir üçüncünün da o ikisinin nedeninin önemli bir parçası olmadığı durumda yani, ikisi de ortak önemli bir parçaya sahip olan nedensel zincirle meydana gelmediğinde, her iki olayın birlikte meydana gelmesinin şansla olduğunu söyleyeceğim. Dahası sırf talih ile şansın bu anlamı arasındaki farklılığa karşılık gelecek şekilde, şans kavramını bir kimsenin olayların birlikte meydana gelmelerini açıklayabileceği iki tarzı ayırt etmek üzere kullanacağım.

Varsayalım ki, sizin şimdi bu cümleyi okuduğunuz anda ben şans eseri ayağa kalktım. Bir kimse öyle ise siz okurken benim niçin aya-

ğa kalktığımı açıklamayı ümit edebilir mi? Bence olumsuz cevap vermek çok doğal olurdu. Siz okurken benim niçin ayağa kalkıyor olduğumun hiçbir nedeni yoktur. Şeyler sadece bu tarzda olmuştur. Bununla birlikte yeterli neden prensibini yani her şeyin bir nedeni vardır, ciddiye alan birisi son kelimede olduğu gibi bu cevabı kabul etmeyecektir. Dahası bence o herkesin sorudaki olaya zihnindeki anlamında açıklama yapacağını söylemeyi isteyecektir. Bu iki mümkün cevaba karşılık olarak söyleyeyim ki, iki veya daha fazla olayın bir araya gelmesinin veya olayların kesişmesinin, her birinin kesişmede bir açıklaması olduğunda yalnız *temel bir açıklaması* vardır, ve diyeceğim ki, bir kesişmenin temel açıklaması onun kesişen parçalarının açıklamalarının kesişimidir. Ayrıca şunu da belirteyim ki, kesişen iki veya daha fazla olayın ortak bir açıklaması vardır. Yani her ne zaman guruptaki olayların hiç biri talihle meydana gelmediğinde bir gurup olayların bir arada meydana gelmesi temel bir açıklamayı garanti edecektir ve guruptaki olaylar ancak ve ancak iki olay şansla bir araya gelmezse ortak bir açıklamaya sahip olacaktır.

Şimdi bu ayırımları kullanmak istediğim iki nokta var. Birincisi mantıksal olarak bağımsız iki olayın ortak bir açıklaması olacağının hiçbir mantıksal garantisi yoktur gibi görünüyor. Şeyler sık sık şans ile meydana gelebilir ve yeterli neden prensibinin bir destekçisi her çakışan olayın temel bir açıklamasının olacağından daha fazla hiçbir şey ümit etmez. İkinci olarak, bununla birlikte, epistemolojik bir mesele olarak belirli olayların şansla meydana geldiğine basitçe inanmadığımız durumlar vardır. Ve sunacağım delil bu ikinci nokta üzerine kuruludur. Çünkü inanıyorum ki, şansla meydana geldiğine inanmanın aşırı derecede zor olduğu doğal fenomenler vardır ki, eğer en azından onlardan bazıları

tasarım tarafından yaratılmışsa ortak yalnızca bir açıklamaya sahip olabilir. Dolayısıyla bence iki adımlı bir delil ile bazı doğal fenomenlerin kasıtlı olarak yaratıldığını ispatlayabiliriz.

Sonuna kadar zihnimdeki fenomen türlerinden bir örnek vermeyeceğim. Birincisi, hafızam beni aldatmıyorsa, Bayan Anscombe tarafından bir kaç yıl önce aldığım bir şeyden uyarlanan kurgu örneğiyle kullanmayı ümit ettiğim akıl yürütmeyi göstereyim.

Var sayalım ki, bir gün bir kimsenin penceresinde buz tarafından şekillendirilmiş bir doğum manzarasının mükemmel bir resmi ortaya çıkıyor. Zorunlu olarak ilahi bir varlığın tasarımı ile olmasa da, böyle bir olayın tasarım tarafından meydana getirildiğine neredeyse kesinlikle inanabileceğimizi düşünüyorum. Ve eğer niçin diye sorarsak, bence, biz eğer bu böyle olmasaydı muhtemelen açıklayabilirdik, niçin buzun pencere önünde olduğu gibi şekillendiğini açıklamanın hiçbir yolu olmayabilir. Bununla birlikte eğer bir açıklama ile biz zihnimizde temel bir açıklamaya sahibiz, bu çok doğru olmayabilir.

Varsayımsal olarak, normal durumlarda, hava şartları hakkındaki değişik olaylar, bir cam levha yaparak, levhanın bulunduğu odadaki sıcaklık ve nem vb. buzu bir pencere camı üzerinde olduğu gibi tarzda şekillendirmeye neden olur. Ve yine var sayımsal olarak öyle mümkün şartlar vardır ki, eğer başarabilirlerse, buzlu bir levha üzerine doğum manzarasını şekillendirebilir. Elbette bu şartlar çok tuhaf olabilir fakat biz bunu bilemeyiz. Farz edelim ki, gerçekte örneğimizdeki doğum manzarası çok normal görünen şartlar tarafından doğal vasıtalarla meydana geldi ve bu doğal şartlar kendileri, normal görünen şartlardan doğdu. Öyleyse biz bilim adamlarının, örneğimizdeki buz tarafından şekillendi-

rilen eserin niçin bir doğum manzarasının bir resmi olduğunun mükemmel iyi bir temel açıklamasını verebilmelerini hayal edebiliriz.

Birincisi, bir kimse buzun niçin ilgili pencerede olan eserdeki gibi şekillendiğini bir başkasının normal durumlarda da böyle olmasını ümit edebileceği tarzda açıklayabilir, yani çeşitli türlerdeki buz kristallerinin çeşitli pencere önlerinde niçin şekil aldığını açıklayarak bunu yapar. Öyle ise bir kimse geometri, temel insan algısı ve belki başka benzeri şeyler hakkındaki bilgilerini kullanarak, şekillenen eserin niçin bir doğum manzarası yaptığını açıklayabilir. Sonuç şekillenen eserin niçin bir doğum manzarası olduğunun temel bir açıklaması olabilmesidir.

Burada ilginç olduğunu düşündüğüm şey şudur: eğer biz örneğimizdeki doğum manzarasına böyle bir açıklama verirsek bence tasarımdan sonuçlandığına inanmaya daha az eğilimli değiliz hâlâ. Manzaranın doğanın düzeninin bir parçası olan olağan süreçten doğduğunu göstermekle, böyle bir açıklama bizi sadece buz üzerine teknolojik etki gösteren bir varlık tarafından değil ve dahası ibadetimize layık bir varlık tarafından tasarımlandığına inanmaya bizi daha eğilimli kılabilir.[3]

Öyle ise soru, bence, şudur: örneğimizdeki doğum manzarasının tasarım tarafından meydana getirildiğini çıkarılmadığımızda kullandığımız akıl yürütme nedir? Ve cevap ben inanıyorum ki şöyle verilebilir: Birincisi, bence, buzun sırf şansla bir pencere üzerinde bir doğum manzarası şekillendiremeyeceğine inanırız. Yani örneğimizde, bu eserin bir

[3] Dikkat edilmelidir ki, benzer bir nokta tasarım kanıtı hakkında yapılabilir. Belirli doğal fenomenlerin tasarımlandığını kabul eden kimsenin bu fenomenlerin geçmişte belirsiz uzaklıktaki sırf doğal nedenlerden meydana geldiğini inkar etmesi gerekmez. Ve yine birisinin tasarımla olduğuna inandığı bir doğal fenomen eğer böyle bir nedenler zincirinin sonucu olarak ortaya çıkmışsa bu olgu onun tasarımcısının büyüklüğüne bir kanıt sayılır.

doğum manzarası oluşturması ve buzun belirli bir pencerede eser yaratmasının ortak bir açıklaması var olmalıdır. Buna niçin inandığımız tam olarak açık değildir. Buz çok sık olarak pencere levhalarında güzel eserler şekillendirir ve dahası biz şekillenen eserlerin bizi çarpacak kadar güzel şeyler olmasının şansla meydana geleceğini kabul etmeye istekliyiz. Bununla birlikte aynı şekilde bir doğum manzarasının şansla meydana geleceğini kabul etmeye istekli olmamamız bence açıktır.

Fakat eğer bu doğru ise buzun örneğimizdeki levha üzerinde belirli bir eseri şekillendirmesi olgusu ve eserin bir doğum manzarası ifade etmesi olgusu genelde kendi nedenlerinin önemli bir parçasını paylaşmalıdır. Ve dolayısıyla olguların her biri diğerinin nedeninin önemli bir parçasıdır veya üçüncü bir olay her ikisinin nedenin önemli bir parçasıdır. Bununla birlikte belirli bir eserin bir doğum manzarası şekillendirmesi olgusu çok genel bir şeydir. Geometri hakkındaki olgulardan, bir doğum manzarası sayılacak şeylerden ve belki çeşitli türde nesnelerle karşılaştığımızda gördüğümüz eserlerden çıkar. Ve böyle iken bu olguların çoğu, genellikle nedensizdir. Hâlbuki deneysel bir olgu meselesi olarak görülebilir ki, ne buzun bir cam levha üzerinde belirli bir eseri şekillendirmesi olgusu ne de türlü olgular örneğin yerel hava şartları ve böyle bir eseri buzun şekillendirmesini sağlayabilecek bir levha yapısı tarafından neden olunabilir. Dolayısıyla öyle görünüyor ki, ne buz belirli bir eseri şekillendirebilir ne de bir doğum manzarası sayılabilecek bir esere yol açan şeyin önemli parçaları olabilecek nedenler vardır.

Bununla birlikte bu durumda kabul edilmelidir ki, belirli bir eserin bir doğum manzarası ifade etmesi olgusu, örneğimizdeki pencerede görünen esere neden olan şeyin önemli bir parçası olduğudur. Ve bu,

yeniden deneysel bir mesele olarak, eser tasarım tarafından meydana getirilmedikçe gerçekleşmeyecek bir şey gibi görünüyor. Çünkü bir eserin bir doğum manzarası şekillendirmesi, pencerede görünen şeye bir tasarımcının neden olduğunu ve dolayısıyla böyle bir olgunun açıklanmasında önemli bir rol oynadığını gösterir. Bununla birlikte eğer örneğimizdeki eser tasarım tarafından meydana getirilmemişse öyle görünüyor ki, bir doğum manzarasını oluşturması gerçeği, buzun şekillenmesine yol açan özel bir gecede özel bir cam parçasının çevresinde ve çok özel şartların nedeninin önemli bir parçası olabileceğini düşünmek sorunun dışındadır. Ve böylece orta çıkıyor ki, örneğimizdeki doğum manzarası tasarım tarafından meydana getirilmiş olmalıdır.

Elbette doğum manzarası örneğimiz bir kurgudur. Fakat ben inanıyorum ki, benzer bir akıl yürütme çoğu fiili durumlarda doğal fenomenlerin tasarım tarafından meydana getirildiğini göstermeye yardım edebilir. Çünkü çoğu durumda karmaşık olaylar öyle tarzda birlikte meydana gelir ki, evrenin dikkate değer özelliklerini oluşturur ve bir kimse olayların böyle etkileyici sonuçlara sahip olan tarzda bir araya gelmelerinin basitçe şansla olamayacağını savunabilir. Yani bir kimse düşünebilir ki, belirli olayların böylelikle meydana gelmesinin ortak bir açıklaması var olmalıdır ki, onlar etkileyici sonuçlar oluşturmuştur. Bununla birlikte çeşitli olayların etkileyici sonuçlar meydana getirebilmesi gerçeği, eğer birlikte gerçekleşmişse, öyle görünüyor ki, ne olayların meydana gelmesi ile açıklanabilir ne de onların meydana gelmesine neden olabilecek çeşitli olgularla. Ve dolayısıyla tek alternatif, olayların etkileyici sonuçlar yapabildiği olgusunun, onların meydana gelişlerini açıklamaya yardım edeceği gerçeğidir. Fakat yine olayların etkileyici

sonuçlar meydana getirmek isteyerek davranan bir tasarımcı tarafından gerçekleşmesine neden olunmadıkça bunun olamayacağı görülebilir.

Bu, öyle ise kısaca, ileri sürmek istediğim tasarım delilidir ve bunda kullanılan akıl yürütmenin, benzer akıl yürütmenin doğum manzarası durumundaki sezgilerimizi açıklaması gerçeğinden makuliyet kazandığını iddia etmek istiyorum. Bununla birlikte birisinin bu son iddiayı tartışmayı isteyebileceğini düşünüyorum. Çünkü birincisi, doğum manzarası örneği hakkındaki sezgilerimizin, önerdiğim karmaşık delil üzerine kurulu olmaktan ziyade basit analojik akıl yürütme üzerine kurulu olduğu düşünülebilir. Yani bir kimse, tasarım deliline baş vurmayı gerektirecek doğal fenomen türlerinin aksine, örneğimizdeki doğum manzarasının, bir kimsenin onun tasarımlandığını analoji ile basitçe düşünmesi için, insan varlıkları tarafından yaratılan sanat ürünlerine yeteri kadar benzediğini düşünebilir.

Ve ikinci olarak bir kimse, doğum manzarası hakkındaki sezgilerimiz önerdiğim akıl yürütme tarafından açıklanabilse bile, akıl yürütmenin kendisinin analojik akıl yürütmenin sadece beğenilmeyen bir formu olduğunu savunmayı isteyebilir. Çünkü görülebilir ki, birisinin bir gurup fenomenin ortak bir açıklamasının olduğunu keşfedebileceği tek bir yol vardır ki, bir gurubun değişik üyelerinin nedenlerini ilk fark edişle bunu direkt olarak keşfetmediğini var sayar ve bu, üyelerinin ortak açıklamalara sahip olduğu bilinen diğerleri ile gurup arasındaki yeterli benzerlikleri bulmaktır. Fakat bu durumda, şöyle düşünülebilir: bir tasarım delilinin işaret ettiği fenomenlerin kesişmesi, onun bu köklerinden yeteri kadar farklıdır ki üyelerinin ortak açıklamalara sahip olduğuna analoji ile kurulu bir delile karşı koyma yolları keşfedebiliriz.

Bununla birlikte ben bu iki itirazın başarısız olduğunu düşünüyorum. Birincisi, çoğu bakımlardan örneğimizdeki doğum manzarasının insanlar tarafından tasarımlandığını bildiğimiz sanat ürünlerine yakından benzediği doğrudur. Gerçekten de örnekteki şekillenen resmin tuval üzerine sanatçıların yaptığı bir tür resim gibi göründüğü sanılabilir. Yine de doğum manzarasını sanat ürünlerinden ayırt eden yollar da vardır. En önemlisi olarak, manzaranın pencere önünde meydana gelmesi süreci, tuval üzerinde bir resim yapmaktan büyük ölçüde farklıdır ve bu, daha önce bize gözlerin sırf makinelere benzemesi sebebiyle tasarım tarafından yapıldığını iddia edemeyeceğimizi sonuçlandıran bir tür ayırımdır.

İnsan sanat ürünleri ile doğum manzaramız arasındaki benzerliklerin, manzaranın tasarımına analoji ile basit bir delile izin vermeye yeterli olmaması bence şu şekilde gösterilebilir. Genellikle donmuş güzel şekiller, pencere levhalarındaki simetrik kar taneleri ve insan yapımı geometrik tasarımları andıran bu örnekler, örneğimizdeki doğum manzarasına olduğu kadar yakın biçimde sanat ürünlerini andırır sanılabilir. Hâlâ hiç kimse böyle donmuş eserlerin tasarım tarafından üretildiğini doğrudan sonuçlayamaz. Örneğimizdeki doğum manzarasının kasıtlı olarak yaratıldığını göstermek için gereken o halde sanat ürünlerine benzerlikten daha çok şeydir.

İkinci olarak, bir kimsenin nedenleri bilinmeyen fenomenlerin ortak bir açıklaması olduğunu çıkarsaması, yalnızca eğer böyle açıklamalara sahip olacağı keşfedilen durumlardan analoji ile böyle yapabiliyorsa, doğru olabilir, hatta kısaca ben bunun doğru olmadığını önereceğim. Fakat hatta eğer doğru ise bundan bir kimsenin ortak açıklamaları keşfedilen diğer olaylarla bu gurup arasında önemli benzemezlikler bulun-

madıkça, bir gurup fenomenin ortak bir açıklaması bulunduğunu çıkarsayamayacağı sonucu çıkmaz. Çünkü hatırlanmalıdır ki, ortak açıklaması olacak çok farklı türde fenomenleri biliriz ve bir sonuç olarak eğer yeni bir gurup fenomen ortak açıklaması olduğu keşfedilen bu guruplarla ortak önemli özelliklere sahip ise ve eğer bu yeni gurup ile diğer guruplar arasında farklılıklar diğer bazı gurupların kendileri arasındaki farklılıklardan daha fazla ilgili görünmüyorsa, o halde bir kimse analoji ile bu yeni gurubun üyelerinin ortak bir açıklaması olduğunu düşünebilmelidir. Yani bu durumda çıkarımımız, köpeklerin belirli bir özelliğe sahip olduğunu hiçbir memeli üzerinde çalışılmamış olması sebebiyle, atların da aynı özelliğe sahip olmasından çıkarsayan açıklamadan daha çok köpeklerin belirli bir özelliğe sahip olduğunu geniş ölçüde türleri üzerinde çalışılan tüm memelilerin de aynı özelliğe sahip olmasından çıkarsayan açıklamaya benzer olacaktır.

Bir oranda tasarım delillerinin işaret ettiği doğal fenomenler insan ürünlerine yeteri kadar benzemez. Çünkü bir kimsenin basit analoji ile onların tasarımla meydana getirildiğini savunması, başka bir kimsenin de onların oldukları gibi yer aldıkları olguların genelinde bir açıklamaya sahip olması gerektiği sonucunu çıkaramayacağını göstermez. Yine buradaki örnek gözdür. Makinelere basit bir analoji ile gözlerimizin tasarımlandığını savunamayız. Fakat bu, gözün çeşitli parçalarının gelişiminin onların bir kimsenin görmesini sağlamasını dikkate almaksızın açıklanabileceğini kabul etmeye yönelik önyargı olabilir. Gerçekten de evrim teorisinin en çekici özelliklerinden biri, bu tür bir ihtiyacı karşılayan açıklamalar sağlayabilmesidir.

Daha önce, iki olayın ortak bir açıklaması olmasını çıkarsadığımızda bunu analoji ile yapamayacağımızı söyledim. Gerçekte, bazı belirli olayların ortak bir açıklaması bulunması yargısının şartlı değil, fakat dahası tümevarım yoluyla ön varsayıldığını düşünmeye eğilimliyim. Ve düşünüyorum ki, bizi onların ortak bir açıklaması olmaya hükmettirecek belirli olayların kalıcı özellikleri var olabilir. Ve dahası eğer biz tüme varım ile düşünmede doğrulanırsak böyle yapmakta da doğrulanırız.

Bir demir paranın yüz kez atıldığında her zaman tura geldiğini düşünün. Hiç şüphesiz birisi, bundan hareketle hem paranın kurulduğunu hem de gelecek atışlarda tura gelmesinin hemen hemen kesin olduğunu çıkarabilir. Ve burada önemli olduğunu düşündüğüm şey, bu iki yargının ilişkili olduğudur. Özellikle eğer birisi paranın hep aynı şekilde tura gelmesinin sırf şansla olduğunu düşünürse, tüme varım ile gelecekteki atışların da öncekiler gibi olacağını sonuçlaması irrasyonel olabilir. Birisinin de kumarbazın safsata ile turaların yazılardan sonra gelmesi gerektiğini sonuçlayabileceği gibi. Her bir yeni atışta paranın tura gelmesinin ihtimali hala ikide birdir.

Ve bu, bence, genel tüme varım çıkarımlarında doğrudur. Gözlenmiş durumların ortak kendi nedenlerinin önemli bir parçasına sahip olduğuna inandığımızda, gözlenmemiş durumların da gözlenmiş durumlar gibi olacağını duyarlı biçimde kabul ederiz. Dolayısıyla eğer biz gözlenmiş zümrütlerin kendilerinin şekillendikleri süreçlerin genel özellikleri sebebiyle yeşil olduklarına inanmaz isek gözlenmemiş zümrütlerin de yeşil olduğunu çıkarsamak makul olmaz. Fakat eğer bu doğru ise öyleyse görülüyor ki, tüme varım ile düşünmemizden önce çeşitli feno-

menlerin ortak açıklamalara sahip olduğu yargısını yapabilmeliyiz. Dolayısıyla böyle yargıların tüme varım üzerine kurulu olmadığı görülüyor.

KISIM 3

Şimdi bana izin verin, I. kısmın sonunda söylediğim tasarım deliline karşı üç itiraza geri dönelim. (i) ve (ii) itirazlar, bir kimsenin bazı olayların tasarım ile meydana geldiğini yalnızca direkt olarak veya doğrudan analojik akıl yürütme ile bilebileceğini göstermeye çalıştı. Bununla birlikte eğer doğum manzarası örneğimiz hakkında söylediklerim doğru ise bir kimse o manzaranın tasarım ile yapıldığını bilebilirdi, fakat her iki tarzda böyle olduğunu artık bilemez. Dahası eğer hata yapmışsam bile, birisi analoji ile örneğimizdeki manzaranın tasarımlandığını çıkarsayabilirse, hâlâ, bence, o kimse tanımladığım daha karmaşık akıl yürütme ile olduğunu da bilebilir ve böyle bir akıl yürütme ona bir olayın tasarım ile yapıldığını, hatta bu analoji ile gösterilemez olsa bile, bilmesine imkan verir.

Öyleyse (i) ve (ii) itirazlar başarısızdır ve bence, bu çok şaşırtıcı gelmemeli. Çünkü iki itiraz, yeterince makul olarak, bir kimsenin herhangi bir verili olayın kasıtlı bir eylemle meydana getirildiğini *apriori* olarak bilemeyeceğini kabul eder. Fakat bundan bir kimsenin böyle bir şeyi yalnızca direkt olarak veya analoji ile bilebileceği sonucu çıkmaz. Öyleyse itirazlar, doğrudan analojik olmayan fakat yine de bir kimsenin bir olayın kasıtla meydana getirildiğini çıkarsamasına izin verecek bir emprik akıl yürütme çizgisi olmayacağını göstermez. Onlar basitçe böyle hiçbir çizgi olmayacağını varsayıyor. Bununla birlikte eğer ben haklı isem

penceredeki doğum manzarası hakkındaki sezgilerimizi açıklamayı önerdiğim akıl yürütme tam da böyle bir düşüncedir. Ve eğer bu akıl yürütme makul görünürse (i) ve (ii) itirazlar ayakta kalamazlar.

Öyle ise (iii) itiraza bakalım. Bence çoğu insan bu gün evrim teorisinin büyük bir rol oynadığı hayatın kaynağının belirli bir resmine inanmaktadır. Şeylerin bu resim tarafından yansıtıldığı gibi, dünyanın yaşayan yaratıklar için uygun bir çevre sağlayabilmesi basitçe iyi bir şans meselesidir. Her ne kadar iyi şans burada bir şekilde sürpriz değilse de. Çünkü bizimki gibi geniş bir evrende güneş gibi birçok yıldız var ve böyle yıldızlar da hatta yeteri kadar boyutu, bileşimi ve eksenleri dünyanınkilere benzeyen gezegenlere sahip olmalıdır. Dolayısıyla bir kez dünya uygun çevreyi tetiklediğinde öncelikle ilkel organizmalar çok ihtimal dışı olmayan kimyasal reaksiyon dizilerini sonucu olarak varlığa gelmeye başlar. Yine geçekleşen kimyasal süreçlerin canlı yaratıklar meydana getirmesi burada şans iledir. Sonuç olarak ilk organizmalar bir kez varlığa gelince, evrim teorisinin geri kalan olayları sağlayacağı ve teoride yer alan rast gele mutasyon ile doğal seçilimin mekanizmaları sonuçta akıllı varlıklar ortaya çıkıncaya kadar daha gelişmiş ve daha ileri yaratıklara neden olabileceği düşünülebilir.

Hayatın kaynağının bu resmi bugün geniş ölçüde kabul görmektedir. Gerçekten de evrimin popülerliğinin çağımızın entelektüel tarihinin önemli bir özelliği olduğuna inanıyorum Yine de ben bu resmin kusurlu olduğunu düşünüyorum. Çünkü çeşitli kimyasal süreçlerin çok basit canlı yaratıkları meydana getirebileceğine inanabiliriz, hatta eğer onların böyle yaratıklar meydana getirebilmesi, sürecin gerçekleştirebileceği şeylerle ile ilgili olmasa bile. Fakat çok karmaşık yaratıkların bu yol-

la meydana gelebileceğini kabul edemeyiz. Bununla birlikte, Geach'in belirttiği gibi[4], doğal seçilim sürecinin kendisi yüksek derecede gelişmiş genetik mekanizma ile yaratıkların varlığını ön varsayıyor görünüyor ve öyle ki onların kökenini açıklamak için kullanılamaz. Dolayısıyla bu mekanizmaların kaynağı için başka bir makul açıklama bulmalıyız.

Doğal seçilim ebeveynlerine yakından benzeyen yavruları taşıyan yaratıklar arasında yer bulabilir ancak. Çünkü eğer yavrular ebeveynlerine tam olarak benzerse doğal seçilim yalnızca varlıktaki karakterler arasında meydana gelebilir. Dolayısıyla yeni karakterlerin gelişimine yol açamaz. Diğer taraftan eğer yavrular yakın derecede ebeveynlerine benzemez ise hatta eğer bazı ebeveynler yüksek derecede uyumlu karakterlere sahip olsa bile ve diğerlerinden çok çocuklar üretse de, onların çocukları daha muhtemel olarak karakterleri miras bırakmaya yeterli olamazlar ve süreç durur.

Elbette gerçekte yaratıklar doğal seçilimi kolaylaştıran genetik mekanizmalara sahiptir. Fakat mekanizmalar çok karmaşıktır ve onlar kendileri doğal seçilim ile bir yere kadar evrimleşseler de öyle görünmektedir ki, yavrunun ebeveynine çok değil, yeteri kadar yakın benzemesini sağlayan mekanizma çok karmaşıktır. Ve böylece bir kimse eğer tasarımla değilse onların nasıl meydana geldiğini sorabilir. Geach şöyle yazar:

> Empodoklesçi çeşitli canavarlar kaosuna zıt olarak, yaratıklar kendi türlerinden çok daha iyisini üretmedikçe, O (evrim teorisi) türlerin kökenine sahip değildir. Bu üretimin girift ve görünüşteki teleolojik mekanizmaları mantıksal olarak şans eseri değişimler arasından do-

[4] P.T. Geach, 'An irrevelance of omnipotence', Philosophy, cilt. 48, No.186 (1973), 327-33.

ğal seçilim ile evrimin ürünü olarak açıklanamaz, mekanizma bir evrim olmayacak yerde var sayılmadıkça.[5]

Böylece canlı yaratıkların gelişimi hakkında evrim teorisi ile açıklanamayacak dikkat çekici çok şey vardır. Fakat hatta eğer bu problem bir tasarımcıya başvurmaksın çözülebilse bile, ikinci bir zorluk söz konusu olacaktır.

Evrim teorisinin basitleştirilmiş yorumları, kaçınılmaz olarak gösterir ki, yaratıklar etkileyici ve açıkça uyum sağlayıcı özelliklerle evrimleşmiştir, değilse tasarımlandığı düşünülür. Çünkü yeterli bir zaman dilimi sonra, bir kişi, birkaç bireyin şanslı mutasyon ile böyle özellikler geliştirebileceğini ve bir kez bazı yaratıklar onlara sahip olunca, özelliklerin açık çekiciliğinin onların çoğalmasını açıklamaya yetebileceğini düşünebilir. Bununla birlikte bu kaçınılmaz etki bence tamamen yanlış anlamadır.

Evrimci değişim genel olarak çok yavaş ilerler. Örneğin biz kuşların atalarının aniden bir adımda kanatlanmadıklarından keza insanın atalarının da bir mutasyon ile düşünebilen bir beyine sahip olmadıklarından emin olabiliriz. Bunun yerine bu tür dikkat çekici ve açık uyum özellikleri yalnızca uzun evrimsel değişimlerin sonucu olarak meydana gelir, her biri uyumlu olmalıdır ve bir türün üyeleri arasında baskın olmalıdır. Ve dikkat çekici özelliklerin kendileri tüm diğerleri olmadıkça var olmazlar. Ayrıca bu küçük evrimsel değişiklikler her zaman uyumlu olacak sayılamazlar ve ne de daha geniş ve daha dikkat çekici değişiklikler aynı nedenlerden dolayı her zaman uyumlu olmazlar. En önemlisi olarak 'uyum sağlayıcı' teriminin kendisinin ifade ettiği üzere çok sık bu

[5] P.T. Geach, ibid. p. 330.

küçük değişiklikler, ancak iyi detaylardan ve bir türün üyeleri ile çevreleri ile arasındaki ilişkideki değişikliklerden dolayı uyum sağlayıcı olacaktır.

Yeni bir biyoloji ders kitabından alınan şu paragrafı düşünün:

> Australopithecus'un yaşadığı zaman boyunca dağınık çalılar, ağaçlar ve otlarla kaplı gür savanaların oldukça geniş alanları var olduğuna dair güzel bir kanıt vardır. Bolca etli kabuksuz meyveler ve kökler vardı. Ve çünkü böyle yerler otlamak için uygundu, bu savanalar oyunla doluydu. Bu yerler yeni habitatlar, bolca besin sağladı ve dolayısıyla biz Australopithecusların maymun benzeri atalarının bu yeni besin kaynaklarını elde edebilmek içim yaşadığı yerlerde olan ağaçlardan geldiklerini tahmin ederiz... Ağaçlardan gelenler her zaman primatlardaki dik duruşun evrimini sonuçlamaz ise de anatomi ve alışkanlıkların şanslı bir bileşimi sonucu, maymun-insan iki ayaklı oldu. İki ayaklı olmak ellerin lokomotif fonksiyonundan serbest kalması, aletleri ve silahları vb. eşyaları taşıma ve çekme gibi yönlendirici marifetlerde kullanılabilmesi demektir.[6]

Bu, dik duruşu öncelemiş olan ilkel alet yapımında gelişmelere yol açtı. Ve sonuç olarak 'alet yapımının ilerlemesi ile büyük oyun için avlanma mümkün hale geldi ve beyin ile eller doğal seçilimin gücünü şekillendirmek üzere şimdiki durumunu aldı.'[7]

Şimdi bu paragrafta sunulan resmin kesin detaylarının doğru olup olmadığı burada önemli değildir. Önemli olan bu tür bir şeyin hemen hemen kesinlikle doğru olmasıydı. Belirli bir bölgede otlak yeteri kadar büyümemişse belirli bir miktar besin kaynağı mevcut veya namev-

[6] I.W.Sherman ve V.G.Sherman, *Biology:A Human Approach* (OUP, New York, 1975), p.456.
[7] I.W.Sherman ve V.G.Sherman, *ibid.* p.456.

cut olur. Çeşitli avcılar varsa veya yoksa iklim şartları oldukları gibi değilse, insanın gelişmiş ataları gibi, insan varlıkları varoluşa gelemezlerdi. Ve eğer onlar var olmamış olsaydı başka düşünebilen varlıkların da evrimleştiğini düşünmek için hiçbir neden yok görünüyor. Hepsinden sonra, zekâyı kullanabilen başka hiçbir tür de böyle yüksek düzeyde varlığa gelmemiş olurdu.

Ayrıca, bunlar gibi görünen şans olayları, insan varlıklarının evriminin son basamaklarında bir rol oynamadı. Muhtemelen en ilkel yaratıklardan insana doğru yönelen evrim zincirinin neredeyse her adımında benzer türde olaylar rol aldı. Gerçekte özel kanıt olmadan hiç kimse memelilerin, omurgalıların ve hatta çok hücreli yaratıkların evrimleşebilmesinin kaçınılmaz olduğunu var sayamaz.

Fakat öyleyse birisi yine de böyle göründüğü kadarıyla ilişkisiz birçok olayın akıl sahibi yaratıkların evrimine neden olacak şekilde bir araya gelmesinin şansla gerçekleşip gerçekleşemeyeceğini sorabilir. Ve ben birisinin bunun olamayacağını çok iyi sonuçlayabileceğini düşünüyorum. En azından eğer insan varlıklarını meydana getirmek için gerekli olan sayısız olay tam da doğru olan bir biçimde, basitçe şansla bir araya gelmişse bu çok tuhaf olurdu ve eğer olaylar ortak bir açıklamaya sahip ise yine eşit derecede tuhaf sayılırdı. Fakat onların zeki varlıklar meydana getirebilmeleri onların meydana getirebileceklerinden hareketle sonuçlanamaz. Bununla birlikte birisi bu kadar çok farklı türde olayın ortak bir açıklamasının nasıl olabileceğine şaşırabilir ve gerçekten de bir tasarım tarafından meydana getirilmedikçe, akıllı varlıkların evrimine yol açabildikleri ile ilgili ortak bir açıklamaya sahip midir?